

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч.2 СТ.369-2 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

**САДУЛА Любомира Миколаївна - к.е.н., доц., юридичний факультет
Європейського університету**

**МИКИТЮК Іван Іванович - студент магістратури, юридичний факультет
Європейського університету**

**КРАВЧУК Михайло Михайлович - студент магістратури, юридичний
факультет Європейського університету**

DOI 10.32782/EP.2022.4.16

Розглядається кримінально-правова характеристика зловживання впливом. Аналізуються відповідні зміни до КК України у зв'язку з ухваленням Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність до стандартів Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18 квітня 2013 р. З'ясовано стан теоретичного дослідження кримінальної відповідальності за зловживання впливом. Короткий огляд кримінально-правової літератури засвідчив, що кримінальна відповідальність за зловживання впливом нині ще не достатньо вивчена. Проаналізовано особливості об'єктивної сторони складу злочину «зловживання впливом». Він описаний як формальний чи усічений склад злочину, що свідчить про те, що обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є лише суспільно небезпечне діяння.

Визначено, що суб'єкт зловживання впливом є спеціальним. Встановлено особливості суб'єктивної сторони складу злочину «зловживання впливом». Зокрема, констатовано, що зловживання впливом вчиняється тільки з умисною формою вини, оскільки відповідний злочин описаний як такий, що має формальний склад.

На підставі аналізу наукової літератури досліджено підходи щодо поняття і значення «прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди».

Ключові слова: зловживання впливом, неправомірна вигода, службова особа, кримінально-правова характеристика.

Постановка проблеми

На підставі ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18 квітня 2013 р. № 221-VII, термін «хабар» було замінено на словосполучення «неправомірна вигода» [1]. Основним нововведенням також стало встановлення кримінально-правової заборони за вчинення таких суспільно небезпечних діянь, як прийняття пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди, які визнаються закінченими посяганнями.

Однією з новел кримінального законодавства стало запровадження кримінальної відповідальності за зловживання впливом (ст.369-2 КК України). У п.64-66 Пояснювальної записки до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією вказано, що криміналізація зловживання впливом покликана забезпечити прозорість і неупередженість у процесі прийняття рішень державними службами, має на меті дістатися до ближнього кола посадової особи або політичної партії і боротися з корупційною поведінкою тих осіб, які, виконуючи владні повноваження, намагаються скористатись зі свого професійного становища або із соціального статусу, що сприяє формуванню корумпованої атмосфери і послаблює віру громадян у справедливість державного управління. У той же час особа, яка зловживає впливом, перебуває на становищі стороннього: вона не може приймати рішення самостій-

но, однак неналежним чином використовує свій реальний або стверджувальний вплив на інших осіб.

У ст.12 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, підписаної від імені України 27 січня 1999 р. № 252-V, зазначається, що «кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне вчинення обіцяння, пропонування чи надання прямо або опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-якій особі, яка заявляє чи підтверджує, що вона може за винагороду зловживати впливом на прийняття рішень будь-якою особою...» [2].

Аналіз звітності основних показників роботи органів досудового розслідування, підготовленої Генеральною прокуратурою України, за період протягом 2018-2021 років, засвідчує, що у 2018 р. направлено до суду з обвинувальним актом 173 кримінальних проваджень цієї категорії; у 2019 відповідно - 121; у 2020 – 110 та у 2021 р. – 125. З таких показників можна зробити висновок про поширеність відповідних посягань, які порушують конституційні права громадян, підриваючи соціальну справедливість. П.В.Жовтан з цього приводу звертає увагу на те, що вказане явище порушує права та інтереси людини та стало однією з основних перешкод ефективному розвитку сучасного українського суспільства та держави. Відповідно, небезпека одержання неправомірної вигоди полягає у викривленні державним апаратом соціально-економічної політики держави, що, як наслідок, призводить до неможливості реалізовувати певну діяльність чесним громадянам та сприяє масовому залученню до неї представників злочинності [3, с.88].

Слід зазначити, що до диспозиції ст. 369-2 КК України вже шість разів законотворцем вносились зміни, що є свідченням того, що ним не знайдено ідеальної конструкції цього складу кримінального правопорушення. А тому перед теорією кримінального права стоїть завдання належного наукового обґрунтування відповідної кримінально-правової норми. З огляду на зазначене актуальність дослідження кримінально-правової характеристики зловживання впливом не викликає сумнівів.

Стан теоретичного дослідження

Питання кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди розглядалися у працях О.Ю. Бусола, О.О.Дудорова, М.Б. Желіка, М.І. Карпенка, О.О. Кашкарова, С.М.Клімової, Н.О. Кочерової, В.П. Кушпін, Я.В.Ризака, В.І.Гютюгіна, М.І. Хавронюка, О.В. Шемякіна, Ю.І. Шиндель, Д.О. Шумейка, С.В. Якимової, О.Д.Ярошенка та інших. Водночас, предметом аналізу у дослідженнях цих авторів були корупційні кримінальні правопорушення загалом або їх окремі складі. Незважаючи на те, що відповідна проблематика не є новою, втім наукова полеміка щодо формулювання змісту окремих ознак складу корупційного правопорушення, зокрема і того, що передбачене ст.369 -2 КК України, не втрачає своєї гостроти.

З огляду на **це метою** статті є кримінально-правова характеристика зловживання впливом.

Виклад основних положень

У кримінально-правовій теорії загальноприйнятою є позиція, що родовий об'єкт складу кримінального правопорушення встановлюється шляхом аналізу назви розділу Особливої частини КК України, у якому розташована стаття, що передбачає кримінально-правову заборону за його вчинення. Іншими словами, діяння, які містяться в одному розділі кримінального закону, посягають на той самий родовий об'єкт [4, с. 83]. З огляду на те, що норма про досліджуваний склад злочину, передбачена у Розділі XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг», то можна вважати, що його назва вказує на зміст родового об'єкта. Також потрібно розглянути безпосередній об'єкт складу злочину, передбаченого ч.2 ст.369-2 КК України. Так, одні автори ним вважають встановлений порядок службової діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави [5, с.78], інші - суспільні відносини, які встановлюють авторитет на нормативно закріплені умови функціонування органів, які виконують функції держави [6, 770], треті - правильну, тобто таку, що відповідає вимогам

законодавства, діяльність органів державної влади [7, с.1089]. Кожна з наведених позицій належним чином обґрунтована, а відтак варта уваги.

Водночас для того, щоб дати відповідь щодо безпосереднього об'єкта аналізованого складу злочину, слід проаналізувати зміст та структуру суспільних відносин, які охороняються цією нормою. На підставі аналізу ч.2 ст.369-2 КК України можна зробити висновок, що суспільні відносини складаються між двома категоріями суб'єктів: осіб, які пропонують, обіцяють або надають неправомірну вигоду; осіб, які приймають пропозицію, обіцянку або одержують неправомірну винагороду. Відповідно на останніх покладається обов'язок виконувати свої повноваження на підставі вимог чинного законодавства для захисту прав та інтересів громадян, а не у власних цілях. Якщо ж особа, яка є уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зловживає своїм впливом, то в результаті цього завдається шкода предмету суспільних відносин. А тому безпосереднім об'єктом цього складу злочину можна вважати суспільні відносини, які покликані забезпечувати законну діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування щодо їх невідчужуваності.

У подальшому слід зупинитись на особливостях об'єктивної сторони цього складу злочину. Передусім, слід звернути увагу на те, що зловживання впливом у формі прийняття пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди є злочином з усіченим складом, тоді як її одержання – з формальним складом. Прийняття пропозиції неправомірної вигоди полягає в тому, що винна особа висловлює згоду в будь-який спосіб (усній формі, письмовій тощо) та не заперечує на пропозицію того, хто пропонує або обіцяє їй надати неправомірну вигоду [8, с.377-378]. Щодо прийняття винним обіцянки з приводу надання йому неправомірної вигоди, то вона полягає у виявленні ним згоди одержати таку вигоду з повідомленням про час, місце та спосіб надання такої вигоди та полягає у конкретизації суми чи виду неправомірної вигоди [9, с.26; 10, с.11]. Тобто самі по собі дії, які полягають у прийнятті обіцянки неправомірної вигоди, є більш інфор-

мативними у порівнянні з тими, що полягають у прийнятті пропозиції.

Зрештою, останньою формою зловживання впливом є одержання неправомірної вигоди, яке може здійснювати у простий (безпосереднє отримання неправомірної вигоди) чи завуальований (факт її одержання на перший погляд є правомірним, оскільки маскується під виглядом цілком правомірної операції, наприклад, різні виплати, премії, консультування тощо) спосіб [10, с.12]. Як приклад простого способу одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, неправомірної вигоди слід навести Вирок Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 11 червня 2018 р. Згідно з обвинувальним актом К. обвинувачувався в тому, що він, будучи молодшим інспектором прикордонної служби 3 категорії 2 групи молодших інспекторів прикордонної служби 4 відділення інспекторів прикордонної служби відділу прикордонної служби «Шалигине» II категорії (тип Б) Сумського прикордонного загону, а також військовослужбовцем правоохоронного органу спеціального призначення, діючи умисно, з корисливим мотивом, 26.02.2018 р. о 10 годині 54 хвилини, отримав від громадянина неправомірну вигоду у сумі 8000 (вісім тисяч) доларів США за вирішення питання впливу оперуповноваженим сектору кримінальної поліції Глухівського ВП ГУ НП України в Сумській області З., з яким К. підтримував дружні відносини, на керівництво вказаного відділу поліції щодо закриття кримінального провадження № 12018200070000062 від 26.01.2018 за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 309 КК України, та не притягнення С. до кримінальної відповідальності, чим вчинив одержання неправомірної вигоди для третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави. Дії К. кваліфіковані за ч. 2 ст. 369-2 КК України [11].

З аналізу ч.2 ст.369-2 КК України випливає, що суб'єктом цього злочину є особа, яка зловживає впливом. Втім у кримінально-правовій літературі це питання залишається дискусійним. Так, скажімо, одні автори вважають, що суб'єкт цього складу злочину (ч.2,3 ст.369-

2 КК України) є загальним [5, с. 488], інші ж впевнені, що він є спеціальним [7, с.1090]. Незважаючи на те, що законодавець не конкретизує коло осіб, які можуть зловживати впливом, втім очевидно, що вчинити аналізоване посягання не може пересічний громадянин. З цього приводу влучними є міркування В.М.Киричка, який пише наступне: «подібно тому, як поняття «зловживання службовим становищем» само по собі вказує на те, що суб'єктом такого зловживання є будь-яка особа, яка займає службове становище, поняття «зловживання впливом» само по собі обмежує коло суб'єктів цих дій будь-якими особами, які мають законний вплив на особу, уповноважену на виконання функцій держави, але зловживають ним» [12, с.42]. Підтвердженням такої позиції слугують норми міжнародного права. У Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р. передбачено наступне: «кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне вчинення обіцяння, пропонування чи надання прямо або опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-якій особі, яка заявляє чи підтверджує, що вона може за винагороду зловживати впливом на прийняття рішень будь-якою особою...» (ст.12) [2].

Натомість у Конвенції ООН проти корупції від 11 грудня 2003 р. передбачена заборона вимагання або прийняття державною посадовою особою чи будь-якою іншою особою, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої себе чи для іншої особи, щоб ця особа чи така інша особа зловживала своїм справжнім або удаваним впливом... » (ст.18) . Відповідно до положень ч.2 цього документу, державна посадова особа охоплює три категорії осіб: 1) будь-яка особа, яка обіймає посаду в законодавчому, виконавчому, адміністративному або судовому органі; 2) будь-яка інша особа, яка виконує будь-яку державну функцію, зокрема для державного органу або державного підприємства, або надає будь-яку державну послугу; 3) будь-яка інша особа, що визначається як «державна посадова особа» у внутрішньому праві Держави-учасниці.

Врешті-решт, слід зупинитись на питанні, з якою формою вини вчиняються злочини, передбачені ч.2 ст.369-2 КК України. Варто зазначити, що законодавчий опис суспільно небезпечних діянь засвідчує, що такі посягання вчиняються тільки з умисною формою вини, оскільки в таких злочинах присутній корисливий мотив. На це також звертається увага у ст.3 Кримінальної Конвенції про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р. Як приклад, можна навести вирок Підгаєцького районного суду Тернопільської області від 15 квітня 2016 р. Так, 16 лютого 2016 року до завідувача Підгаєцького районного сектору Управління Державної міграційної служби України в Тернопільській області І. звернувся Г. з тим, щоб він посприяв йому в позачерговому оформленні та видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон. При цьому, у ході вказаної розмови, І. запевнив Г., що за прийняття рішення службовими особами одного із секторів Управління Державної міграційної служби України Тернопільської області необхідно надати грошові кошти в розмірі 2000 грн. Також обвинувачений запевнив, що він вплине на службових осіб вказаного сектору, при прийнятті ними рішення щодо позачергового оформлення та видачі паспорта.

У подальшому, 19.09.2016 р. об 15-20 год. І., доводячи до кінця свій злочинний намір, який полягав у його протиправному збагаченні, у приміщенні службового кабінету одержав від Г. неправомірну вигоду в розмірі 2000 грн., за здійснення впливу на службових осіб одного із секторів Управління Державної міграційної служби України на прийняття рішення щодо позачергового оформлення та видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон, після чого був викритий працівниками СБУ [13].

Висновки

Таким чином, запровадження кримінальної відповідальності за зловживання впливом є виправданим кроком законодавця. Водночас ефективність протидії таким злочинним проявам, перш за все, залежить від опису ознак об'єктивної сторони цього складу злочину. З огляду на це розгляд обраної тематики і надалі залишатиметься актуальним для теорії кримінального права та правозастосування.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18 квітня 2013 р. № 221-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/221-18>

2. Кримінальна Конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 № ETS173. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101

3. Жовтан П.В. Документування як засіб забезпечення оперативними підрозділами доказування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. Збірник наукових праць. 2014 р. №4 (51). С.87-93

4. Коржанский Н.И. Объект посягательства и квалификация преступлений / Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1976. 188 с.

5. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є. О. Письменського. - [2-ге вид.] - К.: «ВД «Дакор», 2013. - 786 с. Електронний ресурс: Режим доступу: http://pidruchniki.com/1523121060085/pravo/zlovzhivannya_vplivom_369-2

6. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар. Видання восьме, перероблене та доповнене / відп. ред. Є.Л. Стрельцов. – Х.: Одиссей, 2012. 904 с.

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка]. 9-те вид., переробл. та доповн. – К.: Юридична думка, 2012. 1316 с.

8. Калитаєв В.В. Кримінально-правова характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Держава і право*. Випуск 60. С.375-380.

9. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: навч.-практ. посіб. /- В. І. Тютюгін, Ю. В. Гродецький, С. В. Гізимчук ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна. Х. : Право, 2014. 232 с.

10. Особливості розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою [Текст] : метод. рек. / [Чернявський С. С., Вакуленко

SUMMARY

Criminal law characteristics of trading in influence is examined. The proper changes are analysed in the Criminal code of Ukraine in connection with passing an Act of Ukraine "About making alteration in some legislative acts of Ukraine in relation to bringing a national legislation over in accordance with the standards of Criminal convention about a fight against a corruption" from April, 18 in 2013.

The state of theoretical study of the issue of criminal responsibility for trading in influence was conducted. A brief review of criminal literature has given an opportunity to conclude that the issue of criminal responsibility for trading in influence is one of those who have not been properly resolved. The peculiarities of the objective side of the crime «trading in influence» are analyzed. It is described as a formal crime, indicating that the obligatory indication of the objective side is only a socially dangerous act.

It is established that the subject of trading in influence is special. The peculiarities of the subjective part of the crime «trading in influence», committed solely with direct intent, are investigated, since the corresponding crime is described as having a formal composition.

Based on the analysis of scientific literature studied approaches to the concept and importance of «accepting proposal, promise or receipt of illegal benefit». A number of proposals aimed at improving the criminal law and practice.

Key words: trading in influence, illegal benefit, official person, criminal law characteristics.

О. Ф., Толочко О. М. та ін.]. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. 272 с.

11. Вирок Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 11 червня 2018 р. Справа № 576/1131/18. URL: reyestr.court.gov.ua.

12. Киричко В.М. Проблема визначення суб'єкта зловживання впливом (ч.2 ст.369-2 КК України) та її вирощення. *Проблеми законності*: зб. наук. пр. Харків. – Вип. 128. 2015. С. 38–46.

13. Вирок Підгаєцького районного суду Тернопільської області від 15 квітня 2016 р. Справа № 605/202/16-к. URL: reyestr.court.gov.ua.